

УДК 364-78:351.77:355.1(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.9>

Олена КОЛОМІЄЦЬ

доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри освітнього менеджменту, артменеджменту і соціальної роботи, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, бульв. Шевченка, 81, м. Черкаси, Україна, 18000

ORCID: 0000-0002-1343-4268

Бібліографічний опис статті: Коломієць, О. (2025). Соціальна політика та соціальна робота у сфері захисту та підтримки військовослужбовців в умовах збройного конфлікту. *Ввічливість. Humanitas*, 4, 62–71, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.9>

**СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА У СФЕРІ ЗАХИСТУ
ТА ПІДТРИМКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ**

Захист та підтримка військовослужбовців в умовах збройного конфлікту набувають особливої актуальності як ключовий напрям державної соціальної політики. Забезпечення комплексної соціальної допомоги у військових частинах є необхідною умовою зміцнення обороноздатності країни. У статті проаналізовано особливості реалізації соціальної політики щодо захисту та підтримки військовослужбовців, а також визначено роль соціальної роботи як інструменту її впровадження. Аргументовано необхідність усунення дискримінаційних бар'єрів, запровадження гендерно-чутливих підходів та забезпечення рівних умов служби для жінок і чоловіків, що сприяє підвищенню рівня соціальної справедливості у Збройних Силах України та утвердження демократичних цінностей в українському суспільстві.

Встановлено, що тривалість збройного конфлікту на території України вимагає поєднання стратегічного (політичного) і практичного (соціального) підходів задля забезпечення ефективного реагування на потреби та проблеми військовослужбовців. Наголошено, що ефективна підтримка особового складу у військових частинах можлива лише за умови реалізації взаємодоповнюваних напрямів соціальної роботи. Соціально-психологічний, соціально-педагогічний, соціально-правовий, медико-соціальний, соціально-побутовий, превентивний, організаційно-координаційний та інформаційно-просвітницький напрями формують цілісну систему підтримки, яка охоплює ключові аспекти життєдіяльності військових.

Взаємозв'язок і збалансоване впровадження зазначених напрямів підвищує ефективність соціальної роботи, дозволяє своєчасно реагувати на потреби військовослужбовців, створювати сприятливі умови проходження служби та підтримувати їх життєдіяльність в умовах воєнного стану. Акцентовано увагу на доцільності розширення напрямів соціальної роботи з метою охоплення не лише військовослужбовців та членів їх сімей, а й усього контингенту, залученого до сфери військової служби.

Ключові слова: соціальна політика, соціальна робота, захист, підтримка, військовослужбовці.

Olena KOLOMIETS

Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor at the Department of Educational Management, Art Management and Social Work, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, 81 Shevchenko blvd., Cherkasy, Ukraine, 18000

ORCID: 0000-0002-1343-4268

To cite this article: Kolomiiets, O. (2025). Sotsialna polityka ta sotsialna robota u sferi zakhystu ta pidtrymky viiskovosluzhbovtiv v umovakh zbroinoho konfliktu [Social policy and social work in the field of protection and support of military personnel under armed conflict conditions]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 4, 62–71, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.9>

SOCIAL POLICY AND SOCIAL WORK IN THE FIELD OF PROTECTION AND SUPPORT OF MILITARY PERSONNEL UNDER ARMED CONFLICT CONDITIONS

The protection and support of military personnel in the context of armed conflict is becoming increasingly relevant as a key area of state social policy. The provision of comprehensive social assistance within military units is a necessary condition for strengthening the country's defense capabilities. This article analyzes the specifics of implementing social policy aimed at the protection and support of military personnel and defines the role of social work as an instrument for its practical realization. The necessity of eliminating discriminatory barriers, introducing gender-sensitive approaches, and ensuring equal service conditions for women and men is substantiated, which contributes to enhancing social justice within the Armed Forces of Ukraine and reinforcing democratic values in Ukrainian society.

It is established that the ongoing armed conflict in Ukraine requires the integration of strategic (political) and practical (social) approaches to ensure an effective response to the needs and challenges faced by military personnel. It is emphasized that effective support for service members within military units is possible only through the implementation of interrelated and complementary directions of social work. These include socio-psychological, socio-pedagogical, socio-legal, medico-social, socio-household, preventive, organizational-coordinating, and informational-educational directions, which together form a holistic system of support addressing key aspects of military personnel's life.

The interconnection and balanced implementation of these directions enhance the overall efficiency of social work, enabling timely responses to the needs of service members, the creation of favorable conditions for service, and the maintenance of their resilience under martial law. Special attention is drawn to the importance of expanding the scope of social work to cover not only military personnel and their families but also all individuals involved in the sphere of military service.

Key words: social policy, social work, protection, support, military personnel.

Актуальність проблеми. Понад три роки триває повномасштабна війна в Україні і тисячі військовослужбовців щодня перебувають у зоні бойових дій. За даними Міністерства оборони біля мільйона осіб сьогодні захищають нашу країну, понад 10 тисяч жінок-військових виконують бойові завдання безпосередньо на лінії фронту. Умови повномасштабної війни в Україні зумовили різке зростання потреб військовослужбовців, задоволення яких вимагає оперативних дій, швидкого ухвалення рішень як на державному, так і на регіональному рівнях.

Одним із чинників боєздатності армії є не лише належне матеріальне її забезпечення, а й системна соціально-психологічна підтримка військовослужбовців, попередження та своєчасне реагування на прояви мобінгу, дискримінації за статевою, сексуальною, релігійною ознаками інше. У зв'язку з цим виникає необхідність переосмислення соціальної політики, яка визначає пріоритети державної підтримки, а також активізації соціальної роботи як інструменту її реалізації. Актуальність дослідження зумовлена продовженням військового конфлікту на території України та необхідністю поєднання стратегічного (політичного) і практичного (соціального) підходів задля забезпечення ефективного реагування на виклики воєнного часу в контексті захисту та підтримки військовослужбовців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Захист прав військовослужбовців в Україні

набуває критичного значення в умовах триваючого збройного конфлікту, анексії частини державної території та загроз національній безпеці. Актуальність зазначеної проблеми зумовила появу значної кількості сучасних досліджень, у яких зроблено вагомий внесок у теоретичне та практичне осмислення ролі соціальної політики та соціальної роботи у захисті та підтримці військовослужбовців і членів їх родин. Так, партисипативний підхід у формуванні соціальної політики розглянуто В. Костюк, А. Осіповою, З. Непочатенко (2025); види соціальних гарантій військовослужбовців та членів їх сімей, особливості їх забезпечення в період воєнного стану висвітлено В. Шевердіною (2024); В. Теремецьким, С. Кельбю (2024); М. Наньєвою (2025) та ін.; вплив адміністративно-правових механізмів забезпечення прав військовослужбовців на зміцнення національної безпеки і оборони досліджено А. Радчук (2024); необхідність удосконалення нормативно-правових актів щодо репродуктивних прав жінок-військовослужбовців, врегулювання постмортальної репродукції акцентовано у дослідженні П. Даниленко (2025).

Ефективна соціальна політика неможлива без дієвої соціальної роботи, яка забезпечує безпосередньо її реалізацію. Особливості соціальної роботи з сім'єю військовослужбовця, що знаходиться в складних життєвих обставинах досліджено І. Трубавіною, Н. Островською

(2024); напрями соціально-психологічної роботи з військовослужбовцями та ветеранами в умовах збройного конфлікту проаналізовано Ю. Чернецькою (2024); норми етичної поведінки та особливості спілкування – І. Трубавіною, С. Бойко (2021); діяльність фахівців соціальної роботи щодо зменшення негативних поведінкових проявів демобілізованих – Ю. Бриндіковим (2024), особливості впровадження програми «Соціальна підтримка сімей учасників АТО/ООС» – А. Дулею (2024), необхідність інституалізації військової соціальної роботи – В. Савицьким (2011), Е. Костишиною, А. Цюприк (2022), К. Петросян, Л. Котовою (2024). Незважаючи на досить велику кількість досліджень залишається актуальним питання розвитку соціальної політики та соціальної роботи у сфері захисту та підтримки даної категорії в умовах продовження військового конфлікту.

Мета дослідження. Проаналізувати особливості соціальної політики щодо захисту, підтримки військовослужбовців та роль соціальної роботи, як інструменту її впровадження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні, в умовах активних бойових дій соціальна політика забезпечує інституційні механізми захисту військовослужбовців. Вона відіграє ключову роль у забезпеченні їх соціально-правового захисту та охоплює ключові сфери життєдіяльності, орієнтована на створення сприятливих умов проходження служби та реінтеграції в громаду після її завершення.

Регулювання соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей здійснюється низкою законодавчих актів, таких як: Конституція України (стаття 17), Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», Наказ Міністерства Оборони України «Про затвердження Порядку виплат грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам», Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», Закон України «Про соціальні послуги», Накази Міністерства соціальної політики про затвердження Державних стандартів соціальних послуг та ін.

Соціальна політика охоплює підтримку військовослужбовців та членів їх сімей в освітній,

правовій, медичній, житловій, професійній сферах тощо. Важливим аспектом політики є врахування специфіки військової служби – зокрема, фізичних і психологічних навантажень, ризиків пов'язаних із життям і здоров'ям, обмеження особистої свободи, а в умовах активних бойових дій мобілізаційної готовності населення.

Центральним органом виконавчої влади що забезпечує формування та реалізацію державної соціальної політики щодо захисту та підтримки військовослужбовців і членів їх сімей є Міністерство соціальної політики України. Міністерство відіграє ключову роль у формуванні державних стандартів соціальних послуг, забезпечуючи їх відповідність викликам часу та потребам суспільства. Своєчасне упровадження стандартів дозволяє швидко реагувати на зміни, забезпечуючи доступ до послуг військовослужбовців як у військових частинах так і у громадах, що в свою чергу забезпечує оперативну їх підтримку відповідно до існуючих потреб.

Завдяки ініціативі Міністерства Соціальної політики України Міністерство оборони України та Командування Медичних сил Збройних Сил України долучились до участі в експериментальному проєкті впровадження соціальної послуги соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей у військових частинах (підрозділах) Збройних Сил (Постанова Кабінету Міністрів України, 2023).

Сьогодні є важливим підтримка військовослужбовців на всіх етапах служби: в місцях дислокації, у навчальних центрах, шпиталях, в громаді під час відпустки та під час демобілізації. Не менш важливою є підтримка їх рідних, які залишаються на мирній території.

Соціальна робота виступає невід'ємною складовою забезпечення життєздатності Збройних Сил України, виконує ключову роль у підтримці бойової готовності, психологічної стійкості та соціального благополуччя особового складу, забезпечує оперативне реагування на проблеми, допомагає запобігати емоційному вигоранню, дезадаптації та кризовим станам серед військовослужбовців.

З огляду на продовження бойових дій зростає потреба в інституалізації та системному розвитку військової соціальної роботи. На думку Е. Костишиної, А. Цюприк військова соціальна робота є новим та необхідним напрямом для України, який має суттєві відмінності

від традиційної соціальної роботи через специфіку військового середовища. Для її ефективного впровадження автори вважають критично важливим інституалізацію професії військового соціального працівника, стандартизацію послуг та створення відповідної освітньої спеціалізації (Костишин, Цюприк, 2022).

К. Петросян, Л. Котова зазначають, що в умовах тривалого збройного конфлікту в Україні розвиток такої роботи має стати одним із пріоритетних напрямів державної соціальної політики, проте його реалізація ускладнена відсутністю чіткого нормативно-правового визначення, що зумовлює необхідність як законодавчого врегулювання, так і професійної інституалізації (Петросян, Котова, 2024).

Сьогодні актуалізується потреба розширення напрямів військової соціальної роботи, необхідність охоплювати не тільки військовослужбовців і членів їх сімей, а і контингент що перебуває у сфері військової служби. Так, В. Савицький розглядає клієнтів військової соціальної роботи як багатогрупову аудиторію, в яку входять і особи дотичні до військової служби і ті хто був залучений до неї в минулому. Зокрема, спираючись на диференційований підхід, автор виокремлює основні групи клієнтів у наданні соціальних послуг: військовослужбовці виходячи з їхнього звання (офіцери, прапорщики і, сержанти, рядові тощо);

жінки – військовослужбовці та цивільні жінки працівниці Збройних Сил України; цивільні працівники Збройних Сил України; ветерани та ветеранки; допризовна та призовна молодь; сім'ї нинішніх і колишніх військовослужбовців; учасники інших військових конфліктів і воєн (Савицький, 2011). Така класифікація дозволяє персоналізувати військово-соціальну роботу, забезпечити її комплексність і зробити більш чутливою до реальних потреб різних категорій клієнтів.

Аналіз наукової літератури дав можливість виокремити основні напрями соціальної роботи з підтримки військовослужбовців (табл. 1).

Соціально-психологічний напрям. Військовослужбовці постійно перебувають у стані загрози, психологічного дискомфорту. Психотравмуючі події, поранення, втрата побратимів, екстремальні умови проживання призводять до їх емоційного вигорання (Пасічник, Демидюк, 2023), до психологічних розладів (Кокун, Агаєв, Пішко, Лозінська, 2017).

Д. Зубовський зауважує, що життя в умовах невизначеності, нестабільності вимагає від захисників та захисниць високого рівня психологічної готовності до швидкої адаптації, іноді змін цінностей та установок в умовах обмеженого часу та ресурсів (Зубовський, 2018). Тому, своєчасне виявлення ознак стресових розладів і кризових станів військових, налагодження

Таблиця 1

Напрями соціальної роботи з підтримки військовослужбовців у військових частинах

Напрями соціальної роботи	Зміст напрямів соціальної роботи
Соціально-психологічний	- надання першої психологічної допомоги в бойових умовах; - виявлення ознак стресових розладів і кризових станів; - мінімізації відчуження та емоційної дистанції військового/ї і сім'ї
Соціально-педагогічний	- морально-етична підготовка особового складу; - налагодження батьківсько-дитячих стосунків.
Соціально-правовий	- консультації з питань правового статусу військовослужбовця; - інформування про гарантії соціального захисту; - захист прав військовослужбовців у випадках їх порушення.
Медико-соціальний	- сприяння доступу до медичних послуг безпосередньо в частині; - координація роботи щодо підтримки здоров'я військових.
Соціально-побутовий	- сприяння в задоволенні базових потреб військовослужбовців; - сприяння в організації побуту військовослужбовців під час служби; - облаштування безпечного середовища для надання соціальних послуг.
Превентивний	- профілактика девіантної поведінки у військових колективах; - протидія мобінгу, дискримінації та суїцидальній поведінці.
Організаційно-координаційний	- координація міжвідомчої взаємодії; - супровід військовослужбовців у військовій частині.
Інформаційно-просвітницький	- підвищення обізнаності фахівців щодо специфіки соціальних проблем військовослужбовців та їхніх родин; - підвищення обізнаності суспільства щодо особливостей комунікації з військовослужбовцями.

міжвідомчої взаємодії спеціалістів щодо надання соціально-психологічної допомоги є пріоритетним завданням фахівців соціальної роботи.

Важливе значення в умовах бойових дій має підтримка військових у перші хвилини або години після пережитої травматичної події, стабілізація їх емоційний станів. Тому, існує об'єктивна потреба у володінні фахівцями соціальної роботи навичками надання першої психологічної допомоги та увпровадженні систематичного навчання методам стабілізації психоемоційного стану (заземлення, контроль дихання тощо) особового складу.

Також, родинні емоційні зв'язки є важливим джерелом підтримки військових, їх мотивації та моральної стійкості (Логвінова, Рассказова, 2021). Тому, створення «емоційного моста» між фронтом і тилом, мінімізація відчуження та емоційної дистанції, надання інструментів не травмуючої комунікації членам родин захисників та захисниць України є одним із важливих напрямів соціальної роботи.

Соціально-педагогічний напрям соціальної роботи у військових частинах спрямований на морально-етичну підготовку особового складу, зміцнення військової дисципліни шляхом формування у військовослужбовців відповідального ставлення до виконання обов'язків. Оскільки морально-етичний компонент проявляється через ціннісні орієнтири та емоційно-вольову стійкість військових, то реагування на факти, події, обставини буде відбуватись відповідно до сформованих у нього/неї цінностей. Відтак, основна увага приділяється патріотичному вихованню, формуванню почуття національної гордості, поваги до військової служби, дотриманню позитивних військових традицій тощо. Діяльність фахівців соціальної роботи спирається на особистісні особливості кожного військовослужбовця та передбачає застосування індивідуалізованого підходу, який спрямований на підтримку моральної стійкості, розвиток внутрішніх ресурсів, мотивації до служби та соціальної адаптації в умовах військової діяльності. Важливою складовою військової соціальної роботи є зниження рівня соціальної напруженості та конфліктності у військових колективах.

В умовах воєнного стану особливу значущість набуває збереження батьківсько-дитячих стосунків. Відповідно до Закону України «Про

охорону дитинства» кожен з батьків є відповідальним за виховання та розвиток дитини, за її духовний і моральний розвиток (Закону України, 2001). Відсутність одного із батьків, або одразу двох батьків є травмуючим чинником для дитини. Реалізація батьківської виховної ролі, навіть у складних фронтових умовах, є важливим елементом психологічної підтримки як військових так і їх дітей. Одним із пріоритетних напрямів соціальної роботи, спрямованої на забезпечення гармонійного розвитку дитини, є формування усвідомленого батьківства у військовослужбовців, розвиток у них навичок ефективного спілкування з дітьми та надання емоційної підтримки. Соціальна робота покликана надавати консультативну допомогу щодо налагодження сімейно-батьківських стосунків. Особливого значення набуває збереження емоційного зв'язку, яке частково реалізовується через спілкування з дитиною під час відпустки військовослужбовців, а також за допомогою засобів зв'язку, аудіо та відеокommunікації.

Соціально-правовий напрям соціальної роботи передбачає захист прав, свобод і законних інтересів військовослужбовців. Сьогодні, сфера соціальних послуг (надання в місцях дислокації військовослужбовців) дає можливість швидко реагувати на потреби військових. Базовими соціальними послугами є інформування та консультування. Інформування військовослужбовців передбачає надання інформації щодо системи та можливостей соціального захисту, зокрема переліку установ, організацій та «гарячих ліній», що надають соціальну, медичну, правову, адміністративну допомогу/підтримку та умови її отримання. Консультування дозволяє визначити досяжні варіанти подолання життєвих проблем. У випадках порушення прав та свобод військовослужбовців, з метою забезпечення їх правового захисту, діяльність фахівця соціальної роботи передбачає підготовку звернень до відповідних органів державної влади, представлення інтересів у судових та адміністративних інстанціях, а також супровід у процесі відновлення порушених прав. За необхідності, фахівець соціальної роботи може бути посередником між військовим і установами правової допомоги.

Аналіз наукової літератури дав можливість виокремити проблеми військовослужбовців,

які потребують соціально-правового врегулювання: труднощі з оформленням документів, заяв та отриманням статусу учасника бойових дій (УБД); затримка гарантованих нарахувань; неврегульованість у системі грошового забезпечення, зокрема щодо виплат щомісячного посадового окладу, премій, надбавок, доплат за участь у бойових діях, а також компенсацій за перебування в полоні чи оточенні; ускладнений доступ до реалізації права на повноцінний відпочинок, оздоровлення та збереження грошового забезпечення під час відпустки тощо.

Деякі проблеми військовослужбовців потребують впровадження адвокатування, впливу на рішення державних органів влади з метою захисту їх інтересів. Адвокаційні кампанії дають можливість вплинути на політичні рішення та сформувати соціальну політику відповідно до потреб певної групи або цілей. Так, адвокаційні кампанії руху *Veteranka* демонструють системний та комплексний підхід до захисту прав жінок у секторі безпеки та оборони України. Їх діяльність спрямована на усунення дискримінаційних бар'єрів, впровадження гендерно-чутливих політик та забезпечення рівних умов служби для жінок і чоловіків. Завдяки ініціативам руху було піднято важливі питання медичного забезпечення, протидії гендерному насильству, доступу до посад та розвитку кар'єри військовослужбовиць, що сприяє підвищенню рівня соціальної справедливості у війську та зміцненню демократичних цінностей у українському суспільстві.

На думку Л. Мазуренко, ключовими проблемами політики є, по-перше, декларативність низки законів і відсутність чіткого механізму реалізації прав та гарантій, що ускладнює їх практичне застосування; по-друге, компенсаційний характер наявних пільг, на відміну від їх цільового та мотивованого спрямування (Мазуренко, 2023).

Водночас В. Павленко зауважує, що, незважаючи на існування значного міжнародно-правового підґрунтя, яке включає низку ключових міжнародних актів, а також внутрішнього законодавства, сучасна правова та соціальна система регулювання захисту військовослужбовців і їх сімей не повною мірою відповідає наявним потребам і викликам (Павленко, 2020).

На думку Д. Цісар, М. Швець, дестабілізаційним потенціалом соціально-правового

захисту військовослужбовців є корупція. Вона завдає шкоди інтересам людини, порушує/обмежує її права і свободу, створює загрозу для національної безпеки та знижує авторитет України у світі (Цісар, Швець, 2025).

У дослідженні А. Сороківської-Обіход наголошується на правових обмеженнях військовослужбовців, зокрема членства в політичних партіях та громадських організаціях, участі в страйках тощо, на відміну від цивільних осіб для яких це є законним їх правом. (Сороківської-Обіход, 2024).

Отже, спостерігається розрив між нормативним забезпеченням та фактичним станом реалізації прав і соціальних гарантій військовослужбовців, що вимагає удосконалення чинного законодавства України із урахуванням зарубіжного досвіду – досвіду країн НАТО, міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини, беручи до уваги нові безпекові виклики та соціально-економічні умови країни (Павленко, 2020; Мазуренко, 2023).

Медико-соціальний напрям. Важливість доступу до медичних послуг безпосередньо у військовій частині полягає у забезпеченні своєчасного реагування на фізичні та психоемоційні потреби військовослужбовців, що є ключовим фактором збереження їх боєздатності та загального благополуччя. Наявність медичної допомоги на місці, врахування гендерного аспекту сприяє зниженню рівня захворюваності, профілактиці ускладнень та оперативному виявленню кризових станів, зокрема психотравматичних реакцій. Це також підвищує рівень довіри до командування та соціальних інституцій, формує відчуття безпеки та турботи. Таким чином, організація доступної медичної допомоги в межах військової частини є невід'ємною складовою комплексної системи соціального захисту військовослужбовців.

Гігієна на фронті є критично важливою складовою бойової ефективності та виживання військовослужбовців. У складних польових умовах дотримання особистої та санітарної гігієни допомагає запобігти поширенню інфекцій, запобігти ослабленню імунітету, що суттєво впливає на боєздатність військових. Підтримка гігієни сприяє відчуттю порядку, контролю й особистої гідності, що особливо важливо в умовах хронічного стресу та бойового навантаження. Отже, **соціально-побутовий напрям** –

це один із базових аспектів соціальної роботи, який передбачає організацію допомоги військовим у вирішенні повсякденних побутових потреб, забезпеченні гідних умов життя в екстремальних умовах військового стану. Забезпечення доступу до чистої води, мийних засобів, зміни одягу, тощо, доступ до отримання соціальних послуг є не питанням комфорту, а фактором збереження життя.

Превентивний напрям соціальної роботи.

Однією з важливих загроз у життєстійкості та психологічній стабільності військовослужбовців є той факт, що значна їх частина, залучених до участі в бойових діях, не мають професійної військової освіти, що створює комплекс ризиків щодо їх вразливості. Тому соціальна робота у військових частинах передбачає заходи превентивного характеру, протидії мобінгу, дискримінації за статевою, сексуальною, релігійною ознаками, суїцидальній поведінці (Момот, 2024) профілактику девіантної поведінки, ігromанії та інших залежностей (Сайко, 2024).

За даними Реабілітаційного центру «Еволюція», проблема ігromанії серед військовослужбовців України набула загрозливих масштабів. Азартні ігри, зокрема онлайн слоти та рулетки, спричиняють фінансові втрати та емоційне виснаження. Реагуючи на ситуацію, РНБО ухвалила рішення щодо обмеження реклами азартних ігор, встановлення лімітів для гравців та запровадження державного моніторингу проблеми (Указ Президента, 2024).

Окрім того, на період воєнного стану запроваджено заборону військовослужбовцям відвідувати гральні заклади та брати участь в азартних іграх в Інтернеті. Важливу роль у профілактиці та подоланні ігрової залежності серед військовослужбовців відіграє фахівець соціальної роботи. Його завданням є своєчасне виявлення ознак ігromанії, проведення консультацій та просвітницької роботи щодо її небезпеки, координація взаємодії з психологами, командуванням та реабілітаційними центрами, створення в колективі здорового соціального середовища, що знижує ризики розвитку залежностей та сприяє моральній стійкості особового складу.

Організаційно-координаційний напрям соціальної роботи. В умовах формування в Україні власної моделі підтримки військовослужбовців та членів їх сімей, ключову роль відіграє фахівець соціальної роботи як коорди-

натор системи підтримки, що забезпечує міжвідомчу взаємодію, між установами охорони здоров'я, соціального захисту, юридичної, психологічної допомоги, реабілітаційними центрами тощо. Він виступає посередником між потребами військових та ресурсами держави й громади, сприяючи комплексному, індивідуальному підходу до надання допомоги даній категорії клієнтів. Особливого значення міжвідомча взаємодія набуває в умовах соціального супроводу військовослужбовців так, як сприяє цілісному реагуванню на потреби, підвищує ефективність підтримуючих заходів.

О. Лісовець зазначає, що міжвідомча взаємодія дозволяє за наявних ресурсів досягнути найбільш ефективного, соціально значущого результату в інтересах конкретної особи (Лісовець, 2016).

Сьогодні реалізується експериментальний проєкт надання соціальної послуги із соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей у військових частинах (підрозділах) Збройних Сил (Постанова Кабінету Міністрів України, 2023), завданням якого є: надання психосоціальної підтримки захисникам / захисницям та членам їх сімей; попередження виникнення складних життєвих обставин у даній категорії клієнтів; раннє виявлення складних життєвих обставин у військових та членам їх сімей; допомога в подоланні складних життєвих обставин; мінімізація наслідків таких обставин.

Послуга передбачає міжвідомчу взаємодію, направлена на вирішення питань, що не стосуються специфіки військової служби (інформування про виплати, пільги, представництво інтересів в державних установах, консультування щодо суб'єктів надавачів послуг, оформлення документів, профілактика домашнього насильства, залежностей тощо). Дана послуга надається в пункті дислокації учасників проєкту, за необхідності застосуванням мобільної форми роботи, або виїзної за місцем знаходження членів сім'ї військовослужбовців.

Ю. Бриндіков зазначає, що в умовах сучасних викликів недостатньо розвинуті соціокультурний та освітній напрями соціальної роботи на протигагу соціальному, соціально-правовому, медико-соціальному, соціально-економічному. Саме вони сприятимуть повноцінній адаптації військовослужбовців у суспільстві,

їх особистісному зростанню та самореалізації після завершення служби (Бриндіков, 2018).

Сьогодні діючі учасники бойових дій, які у зв'язку з війною не змогли реалізувати своє право на освіту, мають право вступати до закладів вищої освіти за спрощеною процедурою та навчатися за заочною формою навчання.

Інформаційно-просвітницький напрям соціальної роботи передбачає розробку та впровадження ефективних механізмів підвищення обізнаності суспільства щодо особливостей комунікації з військовослужбовцями, а також формування компетентностей надавачів соціальних послуг у сфері розуміння специфіки соціальних проблем даної категорії клієнтів, їх психологічних особливостей. Такий напрям має на меті не лише зменшення стигматизації і запобігання повторній травматизації, але й забезпечення якісної, делікатної підтримки відповідно до принципу «не нашкодь». Особливе значення набуває підготовка фахівців, здатних адаптувати комунікаційні стратегії до контексту воєнного досвіду, психологічного стану клієнтів і викликів посттравматичного періоду. Водночас просвітницька робота зі спільнотами сприяє створенню інклюзивного, емпатійного середовища, що підтримує процеси соціальної реінтеграції та адаптації ветеранів у цивільному житті.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, соціальна політика щодо захисту і підтримки військовослужбовців потребує суттєвого удосконалення – подолання декларативності законодавства, усунення компенсаційного підходу до соціальної допомоги, впровадження дієвих механізмів реалізації

прав даної категорії населення. Особливої уваги вимагають питання подолання корупційних ризиків у сфері соціального захисту військових, забезпечення балансу між правовими обмеженнями військовослужбовців та гарантіями їх базових прав. Реформування соціальної політики має відбуватися з урахуванням міжнародного досвіду та нових безпекових і соціально-економічних викликів, з якими стикається Україна в умовах війни. Соціальна робота виконує функцію реалізації соціальної політики, є її інструментом, трансформуючи загальні політичні рішення у практичну діяльність. Комплексна підтримка військовослужбовців у військових частинах можлива лише за умови реалізації взаємодоповнюваних напрямів соціальної роботи. Соціально-психологічний, соціально-педагогічний, соціально-правовий, медико-соціальний, соціально-побутовий, превентивний, організаційно-координаційний та інформаційно-просвітницький напрями формують цілісну систему допомоги, що охоплює різні аспекти життя військових. Взаємозв'язок і баланс між зазначеними напрямками сприяють підвищенню ефективності соціальної роботи в умовах збройного конфлікту. Такий підхід дозволяє своєчасно реагувати на потреби військовослужбовців, сприяє їх життєстійкості та ефективному виконанню службових обов'язків.

Дане дослідження не є вичерпним, а його результати відкривають перспективи для подальших наукових розвідок. Зокрема, доцільним є поглиблений аналіз гендерних особливостей у процесі надання соціальних послуг військовослужбовцям.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бриндіков Ю. Л. Реабілітація військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб: теоретико-методичні основи: монографія Хмельницький, 2018. 388 с. URL: <https://elar.khmnmu.edu.ua/handle/123456789/13392>
2. Зубовський Д. С. Особистісне зростання учасників АТО у посттравматичний період. *Молодий вчений*. 2018. № 8(1). С. 47–52.
3. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Остапчук В. В. Психологічна робота з військовослужбовцями-учасниками АТО на етапі відновлення: метод. посіб. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.
4. Костишин Е., Цюприк А. До питання про актуальність військової соціальної роботи в Україні. Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності: зб. тез доп. І наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Львів, 20–21 жовт. 2022 р.). Львів, 2022. С. 219–224.
5. Лісовець О. В. Компетентність соціального працівника у сприянні міжвідомчій взаємодії щодо соціально-правового захисту особистості. *Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2016. № 1. С. 43–47.
6. Логвінова О., Рассказова О. Соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми сім'ями в умовах тривалого конфлікту на сході України. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. № 2(7). С. 61–71.
7. Мазуренко Л. І. Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців: нормативно-правове забезпечення. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С. 223–231.

8. Момот М. А. Психологічні чинники схильності до суїцидальної поведінки військовослужбовців Збройних Сил України. *Наукові записки. Серія : Психологія*. 2024. № 3. С. 55–60. <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-3-8>
9. Павленко В. С. Захист прав військовослужбовців та їх сімей: міжнародно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 131–133.
10. Пасічник І. Д., Демидюк В. М. Особливості подолання професійного вигорання у середовищі військовослужбовців. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»*. 2023. № 16. С. 4–12.
11. Петросян К. Є., Котова Л. В. Верховенство права як керівний принцип дії норм, що регулюють право на соціальний захист: сучасні погляди. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2022. № 2(44). С. 67–75.
12. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 28.07.2025).
13. Про реалізацію експериментального проекту із запровадження договірної форми надання соціальної послуги із соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей у військових частинах (підрозділах) Збройних Сил: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2023 р. № 1050. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1050-2023> (дата звернення: 25.07.2025).
14. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 квітня 2024 року «Щодо протидії негативним наслідкам функціонування азартних ігор в мережі Інтернет»: Указ Президента України від 4 травня 2024 р. № 234/2024. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2342024-50717> (дата звернення: 24.07.2025).
15. Савицький В. І. Особливості військової соціальної роботи з різними категоріями клієнтів. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2011. № 1(9). С. 131–137.
16. Сайко Н. О. Соціальна робота з військовими та ветеранами Російсько-Української війни. *Витоки педагогічної майстерності*. 2024. № 34. С. 218–222.
17. Сороківська-Обіход А. Ретроспективний аналіз нормативно-правового забезпечення соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей в Україні. *Збірник наукових праць Національної академії Національної гвардії України*. 2024. Т. 2. № 44. С. 132–137.
18. Цісар Д., Швець М. Корупційні прояви у сфері соціального і правового захисту військовослужбовців як загроза національній безпеці. *Правові новели*. № 25. 2025. С. 15–21.

REFERENCES:

1. Bryndikov, Yu. L. (2018). Reabilitatsiia viiskovosluzhbovtiv-uchasnykiv boiovykh dii v systemi sotsialnykh sluzhb: teoretyko-metodychni osnovy [Rehabilitation of combatant military personnel in the system of social services: theoretical and methodological foundations]. Khmelnytskyi, 388 p. [in Ukrainian].
2. Zubovskiy, D. S. (2018). Osobystisne zrostantia uchasykiv ATO u posttravmatychnyi period [Personal growth of ATO participants in the post-traumatic period]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 8(1), p. 47–52. [in Ukrainian].
3. Kokun, O. M., Ahaiev, N. A., Pishko, I. O., Lozinska, N. S., & Ostapchuk, V. V. (2017). Psykholohichna robota z viiskovosluzhbovtiamy-uchasnykamy ATO na etapi vidnovlennia: metodychnyi posibnyk [Psychological work with ATO military personnel at the stage of recovery: methodological guide]. Kyiv: NDTs HP ZSU, 282 p. [in Ukrainian].
4. Kostyshyn, E., & Tsiupryk, A. (2022). Do pytannia pro aktualnist viiskovoi sotsialnoi roboty v Ukraini [On the relevance of military social work in Ukraine]. In *Sotsialno-psykholohichni ta humanitarni vymiry bezpeky zhyttiediialnosti : zbirnyk tez dopovidei I nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastiu* (Lviv, October 20–21, 2022), pp. 219–224. [in Ukrainian].
5. Lisovets, O. V. (2016). Kompetentnist sotsialnoho pratsivnyka u sprianni mizhvidomchii vzaємodii shchodo sotsialno-pravovoho zakhystu osobystosti [Competence of a social worker in promoting interagency interaction on social and legal protection of the individual]. *Naukovi zapysky. Serii: Psykholoho-pedahohichni nauky*, 1, 43–47. Retrieved from: [file:///C:/Users/user/Downloads/Nzsp_2016_1_9%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Nzsp_2016_1_9%20(1).pdf) [in Ukrainian].
6. Lohvinova, O., & Rasskazova, O. (2021). Sotsialna robota z viiskovosluzhbovtiamy ta yikhniymy sim'iamy v umovakh tryvaloho konfliktu na skhodi Ukrainy [Social work with military personnel and their families in conditions of prolonged conflict in Eastern Ukraine]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita – Social Work and Social Education*, 2(7), 61–71. [in Ukrainian].
7. Mazurenko, L. I. (2023). Osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi sotsialnoho zakhystu viiskovosluzhbovtiv: normatyvno-pravove zabezpechennia [Fundamentals of state policy in the field of social protection of military personnel: regulatory and legal support]. *Aktualni problemy polityky – Actual Problems of Politics*, 71, 223–231. [in Ukrainian].
8. Momot, M. A. (2024). Psykholohichni chynnyky skhylnosti do suitsydalnoi povedinky viiskovosluzhbovtiv Zbroinykh Syl Ukrainy [Psychological factors of suicidal behavior among Armed Forces personnel of Ukraine]. *Naukovi zapysky. Serii : Psykholohiia*, 3, 55–60. <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-3-8> [in Ukrainian].

9. Pavlenko, V. S. (2020). Zakhyst prav viiskovosluzhbovtiv ta yikh simiei: mizhnarodno-pravovy aspekt [Protection of the rights of military personnel and their families: international legal aspect]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal – Legal Scientific Electronic Journal*, 7, 131–133. [in Ukrainian].
10. Pasichnyk, I. D., & Demydiuk, V. M. (2023). Osoblyvosti podolannia profesiinoho vyhorannia u seredovyskhi viiskovosluzhbovtiv [Peculiarities of overcoming professional burnout among military personnel]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii «Psykhologiiia»*, 16, 4–12. [in Ukrainian].
11. Petrosian, K. Ye., & Kotova, L. V. (2022). Verkhovenstvo prava yak kerivnyi pryntsyyp dii norm, shcho rehuluiut pravo na sotsialnyi zakhyst: suchasni pohliady [Rule of law as the guiding principle of norms regulating the right to social protection: modern views]. *Aktualni problemy prava: teoriia i praktyka – Current Issues of Law: Theory and Practice*, 2(44), 67–75. [in Ukrainian].
12. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu dytyntstva» [Law of Ukraine “On Child Protection”]. (2001, April 26). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (accessed: July 28, 2025). [in Ukrainian].
13. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro realizatsiiu eksperymentalnoho proiektu iz zaprovadzhennia dohovirnoi formy nadannia sotsialnoi posluhy iz sotsialnoho suprovodu viiskovosluzhbovtiv ta chleniv yikhnikh simei u viiskovykh chastynakh (pidrozdilakh) Zbroinykh Syl» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On the implementation of an experimental project to introduce a contractual form of providing social support services for military personnel and their families in military units (subdivisions) of the Armed Forces”]. (2023, October 3), No. 1050. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1050-2023-п> (accessed: July 25, 2025). [in Ukrainian].
14. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 20 kvitnia 2024 roku “Shchodo protyidii nehatyvnykh naslidkam funktsionuvannia azartnykh ihor v merezhi Internet”» [Decree of the President of Ukraine “On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated April 20, 2024 ‘On counteracting the negative consequences of the functioning of online gambling’”]. (2024, May 4), No. 234/2024. *Ofitsiine internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrainy – Official web-portal of the President of Ukraine*. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/2342024-50717> (accessed: July 24, 2025). [in Ukrainian].
15. Savytskyi, V. I. (2011). Osoblyvosti viiskovoi sotsialnoi roboty z riznymi katehoriiami klientiv [Peculiarities of military social work with different categories of clients]. *Visnyk NTUU “KPI”. Politologiiia. Sotsiologiiia. Pravo – Bulletin of NTUU “KPI”. Political Science. Sociology. Law*, 1(9), 131–137. [in Ukrainian].
16. Saiko, N. O. (2024). Sotsialna robota z viiskovymy ta veteranamy Rosiisko-Ukrainskoi viiny [Social work with military personnel and veterans of the Russian-Ukrainian war]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti – Origins of Pedagogical Mastery*, 34, 218–222. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2024.34.318131> [in Ukrainian].
17. Sorokivska-Obikhod, A. (2024). Retrospektyvnyi analiz normativno-pravovoho zabezpechennia sotsialnoho zakhystu viiskovosluzhbovtiv ta chleniv yikh simei v Ukraini [Retrospective analysis of regulatory and legal support for social protection of military personnel and their families in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Natsionalnoi hvardii Ukrainy – Collection of Scientific Works of the National Academy of the National Guard of Ukraine*, 2(44), 132–137. [in Ukrainian].
18. Tsisar, D., & Shvets, M. (2025). Koruptsiini proiavy u sferi sotsialnoho i pravovoho zakhystu viiskovosluzhbovtiv yak zahroza natsionalnoi bezpetsi [Corruption in the sphere of social and legal protection of military personnel as a threat to national security]. *Pravovi novely – Legal Novelties*, 25, 15–21. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 31.07.2025

Дата прийняття статті: 11.08.2025

Опубліковано: 15.10.2025